

Fiatal farkas

(Emlékezések)

8. rész

Utáltam a pauszpapírok csörgését, hajnalban különösen. Amikor legjobb az álom.

Álom! Szüntelen csodálom az álmokat. Mit nem hoznak felszínre! És miképp utalnak vissza az álom első szakaszára a későbbi szakaszok. Szakirodalomból tudom, hogy s mint történik ez, ám a valóságban megtapasztalni – kész csoda. A szövegek, a szavak ritkák az álmokban, a képek a fontosabbak.

Rétegek vannak. Sokat kell magyarázkodnom, hogy ezeket elmondjam. Ha mindet nem is tudom, de legalább a fontosabbakat!

Elalvás előtt ismét fáj a fogam és talán természetes, hogy ettől: álmom elején kiszolgáltatottan ültem egy orvosi székben, mellettem az a valóságban is létező, ismert férfi, az akkori fogorvos. Negyven-ötven esztendő lehetett, én talán huszonöt. Álomból, és elevenen jelentkezett gyomromban a régi undor a férfitől, meg a rettegés és a kiszolgáltatottság.

Undor? Rettegés? Ez nem lehet. Gondoltam fél éberem. Hiszen az ebédlőasztalon, mikor ramsliztak rajta anyám és a hölgyek, szilárdan megállapítottam magamban: a nők mást se tudnak, csak főzni meg ramslizni. Bezzeg a férfiak a másik szobában! Lengyelország tragédiája, a katyni kivégzések és egyéb távoli tájak eseményeit emlegetik, szaktudásuk elképesztő, ha csupán apa kaláber partnereit nézzük: Árpád bácsi erdőmérnök, Béla bácsi malomtulajdonos, Richárd bácsi jogász, ha néha a maga szakmájáról anekdotázik valamelyikük, csak tátom a számam.

Ekkor jött az álmom második szakasza. Ebédlőasztal. Rajta kisgyerek, csupaszon kinyújtóztatva, talán 2-3 esztendő voltam (korábban azt írtam, másfél esztendő, de ez tévedés volt), bokámnál, nyakamnál fogva apa leszorít, dr. Galla fogja az injekciós tűt, Bernát, a kocsis magasra emeli a lila hasú petróleumlámpát. Életmentés. Három felnőtt *fiúangyal fényes szárnyakkal, a doktor, a kocsis, a vitéz*. Dr. Glück Nándor zászlóalj főorvos az első világháborús prészázból, miután a vitéz testét három helyen is átlőtték, és a főorvos éppen őt

MOHÁS LÍVIA (1928) József Attila-díjas író, pszichológus, tanár. Legutóbbi kötete: *Arcképvázlat Szabó Magda rejtőzködő személyiségéhez* (2018).

kötözte, mikor tarkólövést kapott, álmomban ott állt az ebédlő távolabbi sarkában, és figyelt.

Fél ébren azon tűnődtem rettegve: vajon az első számú fiúangyalnak, dr. Galla Mihálynak sikerült-e kijutnia az USA-ba! Ugyanis a zsidótörvények megjelenésekor eltűnt, nem vonult be munkaszolgálatra, később csendörök ke-resték. Gyalázat, mondták a kaláberezők. A ramslizók nem szóltak. Talán el se jutott a tudatukig a történet. A *Pester Lloyd* – egyedül dr. Gallának járt a faluban – példányai még sokáig kallódtak a Posta előszobájának asztalán.

Az utolsó álomban, mintha *attól óvott volna tudatalattim, hogy el ne túlozzam már a férfiak nagyrabecsülését.* Amit itt addig gondoltam róluk, voltaképp igaz, de ott az a régi fogorvos. Ez valóban megtörtént, és az álmom csak visszajátszotta. Ültem a fogorvosi székben, száj nyitva, ő az éles, fémes szerszámokkal dolgozott sebesen, elszántan, én görcsösen markoltam a szék karfáit, és nem hittem el, amit jobb felső karomon éreztem. A férfi ritmikusan odanyomkodta alsó testét a karomhoz, miközben fojtott hangon suttogott. Malac szándékairól sutyorgott. A kiszolgáltatottság, a szorongás, félelem a sérüléstől, a fényes, éles szerszámoktól, még válaszolni se tudok, felpeckelte a számat.

Jön június negyedike. Aranka mesélte, kedvenc nagynéném, az utolsó úriasszony, ő még számon tartotta az óvári-szentmiklósi Pongrácz-ösöket, akiket Bussa Marcsóka nem, ő csak buta hiúságnak vélte a régi nemeseket emlegetni, vállat rándított, ha szóba kerültek, Aranka mesélte, hogy a négy lánytestvér, Annuska, Sári, Aranka és Marcsó le és fel futkostak a szobákban örömben, és azt kiabálták: jönnek a magyarok! Igaz, csak vörös katonák, de mégis magyarok. Falujukat, Arlót és környékét idegen katonák bitorolták (nem tudom, románok-e vagy csehek), és amikor az ablakokból, mert a kántorlakás szelíd dombra épült, messzire el lehetett látni, szemmel kísérhették a közelgő vörös katonákat...! Micsoda boldogság.

Ezek után következett Trianon, az a június 4., amikor aláírtuk a békediktátumot. A gyilkosat, a rohadat. Atatürknek és a törököknek volt vér a pucájukban. Megtagadták. Ők nem írták alá. Ha ezért ellenünk jöttök hadseregetekkel, védekezünk majd akár az utolsó emberig, ezt üzenték a győzteseknek. Mélyen meghajolok előttük.

A Magyar Nemzet és a televízió műsorfolyama néha könnyeket csalt elő, néha dühöt és felháborodást. Az országgyűlés díszszónoka, Áder, a köztársaság elnöke történelmi gyökerű beszédet tartott, adott sok információt, amit eddig nem tudtam, noha a mi történelemóráinkon az Angolkisasszonyoknál a valóságot tanították. Nem, mint a szovjet megszállás alatt. Gondolom, a kutatások az óta sok mindent felderítettek. Szomorú voltam. Bár a szónokok és az írók, a média igyekeztek túllendíteni a szomorúságon, sorolták, milyen nagyszerűen viseltük kifosztásunkat, mennyi hasznos tapasztalatot gyűjtöttünk, milyen erős lett a bajban az élni akarásunk, igaz lehet mindez, de én dühödten káromkodtam.

Volt egyszer az a tizenkét nap. Az ezerkilencszázötvenhatos forradalom és szabadságharc. Már említettem, a rádióból Beethoven Egmont-nyitánya szól, a tragikus gróf lefejezése – aki jól látta népe szenvedését, és tenni akart érte – megrendítette egész Európát. Mai fejemmel szörnyű balfogásnak tartom, hogy épp ezt a nagy kudarcot zenélték szüntelen a fülünkbe. Gyalázatos rossz ómen naponta többször és több napon át bejósolni a vereséget, „úgy jártok ti is, ahogyan Egmont”, erről zenéltek nekünk, és ez istenverte ötlet volt, gondolom. Még akkor is, ha Beethoven heroikus dallama gyönyörű.

Lehet, hogy nincs is igazam. Mert ez a nyitány olyan sokféle és -fajta érzelmet sűrít magába, hogy ezzel igazán elmond ötvenhatos érzelmeket, olyanokat, amik szavakkal el nem mondhatók. Belső állapotot érzékeltet, mint amikor e 12 nap egyikén jött az utcán szemben velem egy 12-13 éves fiúgyerek, arcán boldogság, és akkora fegyver keresztbe a mellén, csodáltam, hogy bírja. Nem sok idő múltán a közeli utcában lelőtték, feküdt a járdán, néhány felnőtt már ásta a sírját. Boldogság az arcán, és mély szomorúság együtt, akár az Egmont-nyitányban.

Volt egy másik Beethoven-zene, ugyancsak sokszor hallottuk azon a 12 napon. És később. A VII. szimfónia második tétele. Élénken, rövid allegrettóval indul, lehalkul, és ekkor fokozatosan közeledik a távolból mélyhegedűkön a csodálatos főtéma. Bensőséges, fájdalmas és gyengéd. Egyre emelkedik, föl, föl, még följebb, és ekkor csatlakozik hozzá a panaszos, nosztalgikus dallam: irgalomért esedez az Úrhoz. Aztán aláhull, mintha sírna. A középső zenei mondatok vigasztalnak, derűsebbek, ám visszatér az előző fájdalmas dallam, megtörtén halkul, eltávolodik.

Utáltam a pauszpapírok csörgését, hajnalban különösen. „Amikor legjobb az álom.” Ez a zörgés szimbolizálta, mennyire elhanyagolt voltam. Rajzolt és rajzolt. Azzal akartam ezt folytatni, hogy amikor visszatértem szecessziómból nagy Haskihoz, tele lett a lakás levegője ellentmondásos érzelmek, dühök, sóvárgások, némi megnyugvás, némi öröm áramlásával. Nem mertem belegondolni ebbe a sokféleségbe. Elmenekültem. Más fontos érzelmek hálóját bontogattam inkább, a forradalomét, a zenékét, de a személyes magántörténelmem szemrevételezését bőszen halogattam.

Bizonytalanul, kissé szepegeve azt mondja valaki bennem, miközben halkan tesz-vesz az emlékek között, mint tolvaj az idegen és sötét lakásban, hanem a fényt fel nem kapcsolná, az isten szerelmére nyögd már ki végre: életed egyetlen szerelme nagy Haski volt, ma is az, bár változott, átalakult az érzelmek színe, minősége. Az a valaki bennem még halkabban azzal folytatja: emlékezéseidet is miatta írod, megérteni végre a keserves szerelmet. Pedig ez az utóbbi megállapítás nem igaz. Bussa Marcsóka mosolya és a vitéz apa a lóháton fontosabbak nála. Még csak érteni se kell őket, csak gondolni rájuk, írás közben ez a legjobb érzés.

Elő kellene venni azt a nyögvenyelős, rágós, száraz tudományt, a szociológiát. Azt a vonulatát, amely a párkapcsolatok sikerét, kudarcát, keserveit

és boldogságait elemzi. Okosakat írnak, csak a stílusuk döglesztő. Megköpöm gondolatban a két tenyeremet, nekiveselkedek.

A hazai párkapcsolati szakértők nem győzik hangsúlyozni, hogy a hosszan tartó és jó párkapcsolat lényege a kommunikáció. És: a kutatások szerint a társadalmi háttér különbsége az egyik legnagyobb kihívás, amellyel a párok küszködnek.

Bocsánatot kérek, ha nagyképűnek látszom, de már tizennégy, tizenöt éves koromtól eleven élményeken át megtanultam Márai Sándor *Az igazi* című regényéből, hogy a társadalmi háttér különbségei miképp lehetetlenítik el a párkapcsolatot. A jómódú polgárfamiliában az úrfi beleszeret a cselédlányba – ez az alapállás a Márai-regényben.

Bocsánatot kérek ismét, ha nagyképűnek látszom, de már 12 éves koromtól tudom, eleven és szomorú élményeken át megfigyelhettem, Marcsóka és apám ellehetetlenült kommunikációját. A sclerosis multiplex Marcsóka beszédét kásássá, alig érthetővé tette, én szinte minden szavát megértettem, de apa nem. Türelme se volt hozzá. Tehát a kommunikáció hiányosságai és társadalmi háttér különbözősége! Ezek porlasztják, csodálják, taszítják le trónjáról a szépek remélt párkapcsolatokat.

Nézzük nagy Haski pszicho-szociológiai hátterét! Három szép vidéki lány eladósorban. Ők a nővérek. Nagy Haski a kicsi fiúgyerek. Erzsi, a lányok között a legtehetségesebb, Sarkad színjátzó körének primadonnája, szép hang, jó hallás, pompás termet, s bár sose tanult színpadi mozgást, mégis egész jól tudta, ő a népszínművek üdvöskéje. Férjhez ment az állomásfőnökhöz, gyorsan világra hozott három jókötésű fiúgyermeket. És úgy főzött, hogy az valami csuda! A középső lányt talán egyszer láttam, román fiúhoz ment férjhez, hozzá költözött Aradra. Ica, a harmadik, a társadalmi mobilitás embere. Tizenhét esztendősen budapesti mérnök lett az első férje, valamilyen nagyobb ipari beruházást ellenőrzött a környéken, egy úr volt, meglett életkorban. Második férje magas beosztású úri ember a székesfővárosnál, a kommunisták kitelepítették őket, szegény Ica ásott, kapált, szedte a markot az aratók után. Alapjában mégis jól érezte magát, arisztokraták között lehetett. Teázhatott velük, meissen csészekéből. Bár csak planta teát. Amikor a felhők megkönnyebbültek, átáztak a szántók és a mezők, latyakos sár borította az utakat, olyankor naphosszat bridzseztek. Miután Rákosi elvtárs megbukott, felszabadultak a táborok, a táborlakók maradék motyójukat összecsomagolták, a rendesebb táborparancsnokok megengedték, hogy a sovány lovak húzta szekerekre fölrajkják a motyót, az öregek is felülhettek oda, irány a vasútállomás. Kereshettek újabb lakhelyet a bemocskolt hazában. A fővárosban nem, se Pesten, se Budán. Ott nekik tilos volt letelepedni.

Imponált nekem a három nővér, ám én egészen más pályán futottam. Erzsébet asszonnyal, édesanyjuddal amúgy se versenyezhettem volna. A holtakkal nem lehet. Mire nagy Haskit megtaláltam, ő már nem élt. Hóféhér pizsamákat varrt a fiának, gyöngyfényű fonálból. Ezt viselte nagy Haski Dubicsányban a szerelmes napokon. Csodálatomra. Ott Anatol France-novellákat olvastott

francia nyelven. Az én francia szavaimat kifújta fejemből a szabadság szele, amint a zárdából kiléptem, talán töredezetten tudom még az Üdvözlégy Máriát, hangosan kellett elmondani minden franciaóra kezdetén, és talán félig még azt a dalt tudom, amelyben barátom, Pierrot táncol a holdfényben. Ez a négy nő lett a gyerekkori nagy Haskiban a bevésett mintázat arról, ami a Nő.

Édesapám háromnegyedes női biciklit vásárolt. Tizenhárom éves lehettem. Mikor először kerekeztem egyedül a főutcán, messziről kétlovas szekér közeledett, úgy húzott, vont magához, mintha vashálóból volnék, a szekér meg mágnes, volt hely az utca jobb oldalán, lehúzódhattam volna, de nem, egyenesen, ellenállhatatlanul a két sárga ló közé hajtottam, lassú ütemben, mint egy könnyű liszteszsák a paták fölé dültem, semmi pánik, semmi ijedelem, ennek így kellett lennie, ez volt az érzésem, nem képzelem, pontosan emlékszem erre, a lovak azonnal megálltak. Nyolc sárga, türelmes oszlop. Álltak, csak vártak. A lovak magasabb rendűek, mint ahogyan mi gondolkozunk felőlük. Napestig így, mozdulatlanul állnának, ha oly lassan mozognék, hogy sötétedésig se bírnék innen kikászálódni, kibálni és talpra állítani a biciklit.

Egyéb esésre nem emlékszem, de kunsztokra igen. Felállni a nyeregbe, előredőlni, két kéz a kormányon, gurulni, míg tart a lendület, máskor feltolni a masinát a legmagasabb partra, két talpat előre fel a kormány íveire támasztva repülni fék nélkül előre. Fennkölt és légiesen boldog időszakot éltem a háromnegyedes biciklivel, ami mindenért megvigasztalt, szomorúságom csak egy volt, de ilyenkor még azt is feledtem. Kerekeztem, repültem, ha fújta a szél, ha csepergett. Vajon az a pár kiló súlyú pléhmasina mit tett olyan mássá körülöttem, azzal a kicsi bőr nyereggel, a hátsó kerekét beborító színes hálóval, mi adhatta azt a nagy és nemes büszkeséget, ami engem eltöltött, ami identitásomat hirtelen úgy kikerekítette, mint amikor egy csámpás fejű embrió – és melyikünk nem volt hülye, kis csámpás embrió – a kitüremkedése idejére már fess kis újszülötté változik. A tevékenység és mozgás újszerűsége adta, vagy az, hogy kiterjedt számomra a tér, igen, a terjeszkedés a térben kétségkívül megdobta életkedvemet és talán a fejlődésemet. Enyém lett több kilométernyi sugarú körben a táj.

Ortega y Gasset mondja, „az embernek nincs természete, történelme van”, hozzáteszi: a történelem az, ami a neandervölgyi nőtényt megkülönbözteti Madame Pompadourtól. Nos, erős túlzással mondva: a neandervölgyi hölgy és Madame Pompadour között lehetett talán annyi különbség, mint a négy remek nő (a három nővér és az édesanya) és közöttem. Bocsánat. Félre ne értsenek: az ember komplikált teremtmény, bennük és bennem egyaránt voltak pompadouri és neandervölgyi különbségek. A lényegi különbség nem ez, hanem az, hogy nagy Haski alapmintázata a Nőről ők voltak, nem én.

Ágnes orvos-neurológus. Mellékesen azt írta egyik levelében: „a te alexithymiás férjed”. Alexithymia? Halványan rémlett, hogy valaha tanultam erről.

A fiatal farkas ijedten nyűszített.

Ettől kezdve minden megváltozott.

Fellapoztam a *Részletes Pszichiatria* 2. kötetében a funkcionális zavarokat, részletesen és kínlódva elolvastam az alexithymiáról írtakat, azért kínlódva, mert Pethő Berci szerkesztette a kötetet, aki sokat tud a szakmájáról, a kórképekről, de világosan írni, szerkeszteni végzetesen nem. Zavarosak és magyartalanok a mondatai, gyakori közbevetései még zavarosabbá teszik mondandóját. Hanem volt néhány szava, amelytől meghököltem, és ettől kezdve tényleg megváltozott...

Ezek voltak azok a szavak: „az alexithymia érzelmi analfabétizmus...”. E személyiségtípus gondolatmenete sematikus, megtapad a konkrét, gyakorlati összefüggéseknél, saját különféle érzelmeit nem tudja megkülönböztetni, sem árnyaltan megnevezni, kinyilvánítani, emberi kapcsolatai személytelenek, élettelenek. Kapcsolódása erős a saját biztonsága érdekében és szinte szimbiotikus mélységű. Ez a működési zavar pszichoszomatikus, lelki eredetű betegség okozója lehet. Jellegzetes megbetegedési helyzetek azok a szituációk, melyek az érzelmi analfabétától gyengéd-odaadó megnyilatkozást kívánnának (vagy ennek ellenkezőjét, ellenséges-agresszív megnyilatkozást), csak hogy ő ambivalens – egyszerre akarja és nem akarja magát a helyzetet. Ilyen például a „nászéjszakán kitörő asthma”.

Huh. Jaj. A fiatal farkas halkan vonyításba kezd.

A dubicsányi nászút nagy és maratoni szerelmeskedései alatt szó se volt asztmáról. Se másféle tünetről. Ám amikor visszajöttünk onnan, nagy Haski belázasodott, tüdejében ismét megjelent a tbc. Jelezte belső hogylétét: az erős ambivalenciát. Légzőszervi betegség a tbc. Levegő és lélek ősi szimbolikája.

A megszorított, kelepcebe csaló lélektől gyengéd-odaadó megnyilatkozást követelnek, várnak, amire ő nem képes, amire nincs hitelesítve, hiszen érzelmi analfabéta.

Most leteszem a tollat. Azt nem mondom, hogy örökre. De felbukkant egy hang, konokul azt ismétli: nagy Haski ártatlan. Miközben a fiatal farkas vonyít.

Ágnes, az orvos-neurológust csak pár éve ismerem, de ő engem negyven esztendeje, első regényem, *Az oroszlános kert* megjelenése óta. Elolvasta ezt és utána összes könyvemet. Ráismert saját múltjára, a vidéki értelmiségi polgárookra, a szalvétagyűrékre, a magas hátú ebédlőszekekre, ételeikre, a zöld posztós íróasztalokra, a takarékosagra, a belső szigorra, hogy a szovjet megszállás hosszú évtizedei alatt megőrizzük tartásunkat, bennünket a hatalom harmadosztályú állampolgárnak tartott, és szívesen belesöpört volna a Dunába.

Ágnes édesapja vitéz, mint az enyém. Itt a közelben, a Vérmezőn avatta fel őt is a hadúr, vállukat díszes kardjával megérintette. Átlőtték testüket az olasz fronton, mindkettőjük testét a Piave folyónál.

Ágnes kutatási témája az epilepszia. A Nyugat Pannon Neurológiai Fórumon tartott előadásának címe: Kreativitás és epilepszia. Nekiugrottam olvasásának.

Mikor oda érkeztem, hogy a kreatív vizsgálatok során, a kreativitást igénylő feladatok alatt a kérgi aktivitás a jobb oldalon: dorsolaterális prefrontális arca, frontomediális (prefrontális cingulum), inzula, parietalis...

Jézus segíts! Ezt mondogattam a neurológiai vizsgáim előtt is. Szerencsénkre az oktató neurológusok úgy tekintettek ránk, pszichológus hallgatókra elnéző jóindulattal, mintha kicsit gyengeelméjűek vagy legalábbis együgyűek lennénk. Így sikerült levizsgáznom.

Ágnes tanulmánya szerint: az epilepsziát összefüggésbe hozzák a kreativitással és a vezetői képességekkel. A rohamokat különös erő és szimbolika veszi körül. Dosztojevszkij is epilepsziás volt (ahogy Dickens, Flaubert, Byron, Molière, Shelley, W. Scott, Swift, Agatha Christie), aki a krisztusi orosz eszményt vallja, éli, írja a Nyugat nihilizmusával szemben. Hetente kétszer volt rohama, amit kellemes aura előzött meg: „E néhány perc alatt olyan boldogság fog el, amelyet máskor, köznap állapotban még megsejteni sem tudtam, melyet mások egyáltalán nem érthetnek meg. Tökéletes összhangot érzek magammal és a világgal, és ez az érzés olyan erős, oly édes, hogy e néhány percnyi élvezetért az ember szívesen odaadna 10 évet az életéből, de akár az egész életét is.”

Nagy Sándor, Julius Caesar, Nagy Péter, Napóleon és a hősi hölgy, Jeanne d'Arc mind epilepsziások voltak, ebben a furcsa a nagyra hivatottság, a spirituális, az elhivatottság eszmeiségében éltek. A vallásosság, a megtérés viharába kerültek. A mi hírességünk, Szent Pálunk egykor pogány lovas katona, akkor még Saulusnak hívták, és épp a damaszkuszi úton lovagolt, amikor megvasadt az ég, villámlott, hang szólt odafentről: „Miért üldözöl engem?”, a lovas kizuhant nyergéből, vak lett és beszédképtelen néhány napra. Megtérés. Saulusból Paulus lett.

Mózes! Emlékszünk még rá? A csipkebokorra? Az a 10 parancsolat is érvényes!

Buddha fügefafa alatt meditált, várta a hajnalt, egyszer csak úgy érezte, most megérti mindennek a végső igazságát, akkor változott igazán Buddhává.

Megint bujkálok. Kitérek. Másról írok, nem arról, hogy a sorsom akarom érteni, bukásomat a házasságomban, és azt, hogy nagy Haski, ha érzelmi analfabétasággal verte meg az ég, akkor ő tényleg mindenben ártatlan?